Carillonmuziek bij de tijd gebracht

Mathieu Polak neemt de oorkonde en bloemen in ontvangst van ANV-secretaris Frank Judo onder het goedkeurend oog van ANV-vicevoorzitter Gui Van Gorp.

Laudatio bij de uitreiking van de Visser-Neerlandiaprijs 2019 aan Mathieu Polak, Turnhout, op 1 februari 2020

BOUDEWIJN ZWART

Ama Nesciri staat er geschreven boven het stokkenklavier van de historische beiaard van de Sint-Janstoren te Gouda. Waardeer het om onbekend te zijn. Hoog boven de stad verheven, strooit de beiaardier vanaf zijn hemelse smidse anoniem zijn muziek uit over de daken van de huizen. Een muzikaal blijspel op hoog niveau. De meeste voorbijgangers horen het wel, maar merken het nauwelijks op. Vergelijk het met bloemen in een park. De doorsnee wandelaar loopt er achteloos aan voorbij. Slechts een enkeling staat erbij stil, ruikt eraan of maakt er een foto van. Echter, wat zou een park zijn zonder bloemen? Het is als een lucht zonder vogels, als een kind zonder lach of ... als een stad zonder beiaard.

Het is een betekenisvolle geste dat het ANV-bestuur op voordracht van de Visser-Neerlandiacommissie dit jaar de Visser-Neerlandiaprijs toekent aan een beiaardier. Heel even ontstijgt de beiaardkunst daarmee de anonimiteit en daalt dit karakteristieke erfgoed van de Lage Landen af in het volle bewustzijn van wat de Nederlanden in cultureel opzicht al eeuwenlang van andere landen onderscheidt.

De grijze massa komt al genoeg aan haar trekken met de *muzak* in de winkelstraten, parkeergarages en warenhuizen. Waarom zou de beiaardier daar ook nog aan meedoen?

En deze toekenning voert nog verder dan dat. In een wereld waarin de individualiteit hoogtij viert, is de beiaard een van de weinig overgebleven kunstuitingen die men als gemeenschap gezamenlijk beleeft. Een beiaardier zal daarom altijd moeten beseffen dat zijn muziek te horen is voor een breed publiek. Het is niet enkel voor eigen plezier dat hij de stad onder een muzikale paraplu zet. Niet voor niets wordt de beiaardier wel 'een straatmuzikant op hoog niveau' genoemd. Altijd zal hij zich realiseren dat een hem onbekend publiek zijn muziek kan horen. De vraag *Wat zal de beiaard spelen?* blijft actueel. Bij een nieuwe generatie beiaardiers lijkt een heilige plicht aanwezig het aloude instrument te moeten populariseren door muziek te spelen die voldoet aan de smaak van de grijze massa. Ook de beiaardwereld wordt tegenwoordig beïnvloed door kijk- en luistercijfers. Het resultaat is, dat men muziek speelt die even zo vluchtig is als luidruchtig. Het scoort weliswaar duizenden 'hits' op de sociale media, maar het merendeel van hen die een *duimpje omhoog* plaatsen, heeft nog nooit in werkelijkheid naar een beiaard geluisterd en zal dat ook niet gaan doen. Het *liken* van zo'n uitvoering komt dan ook niet omdat men het beiaardspel zo hoog waardeert, maar vanwege het feit dat men verrast is dat de muziek van zijn favoriete popmuzikant op zo'n oud toreninstrument kan worden gespeeld. Daardoor ontstaat een schijnwaardering voor het instrument. De beiaardier moet daarvoor op zijn hoede zijn. Beter zoekt hij naar middelen om zijn instrument te etaleren met hoogwaardige muziek die van nature past bij de specifieke klankmogelijkheden van de beiaard. De grijze massa komt al genoeg aan haar trekken met de *muzak* in de winkelstraten, parkeergarages en warenhuizen. Waarom zou de beiaardier daar ook nog aan meedoen? Dit betekent overigens niet dat beiaardmuziek elitair dient te zijn. Het is juist de uitdaging om onderscheidend te zijn in het aangeboden muziekrepertoire met muziek die – ook al is die bij de brede massa niet overbekend – toch past bij het perceptievermogen van het immer gemêleerde publiek.

En op deze plaats aangekomen, mag ik de loftrompet steken over de Nederlandse beiaardier en componist Mathieu Polak. Met zijn beiaardcomposities draagt hij bij aan creatieve en innovatieve veranderingen binnen de traditionele beiaardwereld door niet-westerse muzikale elementen te gebruiken uit onder andere de Peruaanse, Japanse, Chinese en Joodse muziektradities. Zijn meest recente beiaardwerk *Chag Sameach*, waarin Joodse feestdagen centraal staan, is daar een welluidend voorbeeld van. De muziek is gedacht vanuit de specifieke klankeigenschappen van de beiaard, is toegankelijk voor een breed publiek en is in technisch opzicht goed speelbaar voor de beiaardier. De bekende Amsterdamse en Joodse musicoloog Anton Molenaar zegt het zo:

De muzikale (traditionele) grenzen worden door Mathieu Polak respectvol overschreden en dienen onder meer als doel – zoals muziek in het algemeen bedoeld is – om mensen van alle leeftijden en met welke culturele achtergrond dan ook samen te brengen en te laten genieten. Hiermee beoogt hij tevens carillonmuziek midden in de alsmaar veranderende maatschappij te zetten en zijn muziek te laten horen in stad en dorp en een groter en cultureel divers publiek te bereiken en deze tevens enthousiast(er) te maken voor carillonmuziek, en daarbij te laten horen dat de muzikale mogelijkheden van het instrument veel groter, breder en gevarieerder zijn dan vaak wordt aangenomen.

In zijn aanbevelingsbrief voor de kandidatuur van Mathieu Polak voor de Visser-Neerlandiaprijs, zegt de Vlaamse campanoloog en beiaardier Luc Rombouts het zo:

De beiaardcultuur is, zoals u weet, geworteld in het verleden van de Lage Landen en kan daarom beschouwd worden als het nationale muziekinstrument van Nederland en België. Maar in tegenstelling tot de meeste etnische muziekinstrumenten, is de beiaard muzikaal-technisch geschikt voor uitvoering van muziek uit vele culturen. Ik geloof dat in de toekomst voor de beiaard een belangrijke rol is weggelegd in deze interculturele dimensie. Op die manier kan erfgoed uit de Lage Landen zich profileren als element van muzikale verbinding in onze superdiverse samenleving, die jammer genoeg geïnfecteerd is geraakt door een atmosfeer van polarisering en intolerantie. De meeste beiaardiers hebben het maatschappelijk potentieel van beiaardmuziek in de samenleving van vandaag nog onvoldoende benut en ik hoop dat het initiatief van Mathieu Polak hierin inspirerend zal werken.

Ik sluit mij hier volledig bij aan. De toekenning van deze prijs aan Mathieu Polak is tegelijk een hart onder de riem voor beiaardiers om hun werkgevers te wijzen op de verantwoording die ook zij als beiaardeigenaren hebben. De eigenaren van de beiaarden zijn meestal de burgerlijke overheden. Meer dan eens komen de loondienstbetrekkingen van beiaardiers onder druk te staan, wanneer de zoveelste bezuinigingsronde wordt ingezet. Het 'rendement' van de beiaardkunst wordt lichtvaardig afgemeten aan een financieel kostenplaatje, zonder de emotionele, sociale en culturele waarde in rekening te brengen. De toekenning van deze prijs is ook een aanklacht tegen de Nederlandse auteursrechtenvereniging BUMA. Deze vereniging heeft onlangs besloten de beiaardmuziek niet meer te laten vallen onder de rubriek *ernstig*. Daardoor worden de inkomsten van beiaardcomponisten en arrangeurs met meer dan 50% gekort, terwijl de beiaardeigenaren nog steeds de volle 100% afdracht voor de uitvoeringsrechten moeten blijven betalen. Het is dus zaak de vinger aan de pols te houden.

Gelukkig blijven de beiaardiers hun torens beklimmen. Zij koesteren de anonimiteit, zonder er een ideaal van te maken. *Ama Nesciri.*

Boudewijn Zwart is stadsbeiaardier van onder andere Dordrecht, Gouda, Amsterdam, Apeldoorn, Nijkerk en Wageningen. Hij is president van de internationale beiaardiersvereniging Eurocarillon.
Contact: info@bellmoods.com